

ISSN 2450-6486

www.ehs-ss.pl

DOI: 10.38014/ehs-ss.2020.3-1.03

УДК 376.091-056.36:316.62

Оксана КРУТЛИК

Вплив групових процесів на розвиток міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху

OKSANA KRUHLYK. Influence of group processes on the development of interpersonal relations of persons with hearing impairments. *The article presents approaches to the study of interpersonal relationships in theories of small group, social identity and control of influence. Considered how the interaction of people in small social groups forms thoughts, behavior and interpersonal relationships. The generalized mechanisms that underlie the development of trust, status hierarchies, and social perception are studied. The inclusion of people with hearing impairments in the space of public relations reveals their socially significant features that encourage a certain attitude towards people of other social groups, members of civil society and group activities. A person with hearing impairments becomes a full-fledged member of civil society through their own mastery of certain values and norms of different social groups, ways of interaction and communication with others. There is a peculiarity of understanding the "image of the world" by people with hearing impairments, which affects their characteristics of establishing interpersonal contacts.*

Keywords: interpersonal relationships, group processes, people with hearing impairments, social identity, trust.

Постановка проблеми. Розквіт цивілізованого громадянського суспільства детермінований збереженням культурних традицій, які були свого часу впроваджені видатними особистостями. Сурдопедагогічна наука в освітній системі пройшла тривалий відлік часу свого становлення і розвитку. Завдяки видатним вченим сурдопедагогам (В. Бельтюков, К. Бойко, Р. Боскіс, Л. Виготський, Є. Гроза, О. Дячков, Н. Засенко, С. Зиков, Г. Коберник, І. Колеснік, М. Лаговський, І. Лобурець, Л. Лебедева, Л. Нейман, Е.Пущин, О. Рау, Ф. Флері, Л. Фомічова, М. Шеремет, Ж. Шиф, М. Ярмаченко та інші), які свого часу доклали великих зусиль, щоб довести громадській спільноті про всебічні можливості розвитку людей з порушеннями слуху, була створена система спеціальної освіти. Віковий апробований досвід методик навчання і виховання різновікових груп дітей з порушеннями слуху показав, що наявні вади слуху негативно впливають на цілісний розвиток особистості, але вони, видатні науковці, стояли на гуманістичних позиціях, стверджуючи що всебічний розвиток особистості людини з порушеннями слуху обумовлюється умовами його життєдіяльності в соціумі, і залежить від впливу навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень. Людина з порушеннями слуху стає повноцінним членом громадянського суспільства через власне оволодіння певними цінностями та нормами різних соціальних груп, способами взаємодії та комунікації з іншими. Таке оволодіння (присвоєння, засвоєння, інтеріоризація, соціалізація, абілітація) на думку багатьох видатних психологів (П. Гальперін, О. Леонт'єв, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. Моргун, В. Мясіщев, М. Обозов, Р. Фрумкіна, О. Швачко та інші) безперечно впливає і на формування самосвідомості, становлення власної життєвої позиції, розуміння своєї соціальної ролі в соціумі. З одного боку культура громади, яка за своєю суттю є явищем віддаленим, виявляється для дитини в конкретному спілкуванні, безпосередньо в міжособистісній взаємодії, в певному колі відносин (А. Коваленко, Я. Коломинський, М. Корнев, М. Лісіна, І. Мартиненко та інші). З іншого боку, зразки норм поведінки, психологічний механізм взаємин та соціальну сутність, що формує життєві ідеали, дитина вбирає в себе через «образ світу» літературних витворів мистецтва, зокрема різних

культур (М. Бахтін, С. Гуцул, О. Круглик, О. Леонт'єв, Е. Пуцин, В. Рибалка, Н. Рождественська та інші). Таким чином, культура громадського суспільства, в якому розвивається дитина, з перших днів життя безпосередньо впливає не тільки на фізичні особливості, але й на її психічний розвиток.

Перебуваючи в різних соціальних угрупованнях, дитина, в тому числі і з порушеннями слуху, виокремлює для себе референтне коло спілкування, де на тісному емоційному зв'язку засвоюються цінності, ролі, моральні якості інших людей, визначається система настанов, очікувань, орієнтацій, і саме через процес ідентифікації кожного члена групи з образом групи в цілому й з'являються міжособистісні відносини різного рівня значущості (Г. Андреева, А. Коваленко, І. Колесник, О. Швачко, Є. Щедрина інші).

Мета. Діагностика міжособистісних відносин, ґрунтуючись на різновекторних психолого-педагогічних дослідженнях, передбачає вивчення не тільки взаємовідносин у малих соціальних групах, які за своєю суттю є небагаточисленними за складом, емоційно наповнені контактами всіх членів, що виконують спільну діяльність. Актуальною постає проблема вивчення почуттів, емоцій і дій людини з порушеннями слуху в різних соціальних групах, завдяки яким вона відчуває себе частиною даної групи, на яку орієнтується в своїх цінностях і культуру якої буде розповсюджувати у суспільстві.

Отже, метою даної статті було висвітлення основних теорій групових процесів соціальних груп, які безпосередньо впливають на формування моральних цінностей людини і розвиток її міжособистісних стосунків.

Виклад основного матеріалу. Різні напрямки вивчення соціальної групи як соціально-психологічного феномену були здійснені на різних континентах, в програмах різних наукових шкіл. Звичайно хочеться зупинитися на таких відомих підходах як соціометричний підхід Дж. Морено, соціологічний підхід Е. Мейо, школа групової динаміки К. Левіна, стратометричний підхід А. Петровського, параметричний підхід Л. Уманського тощо [1]. Було експериментально визначені структурні складові малої групи, а саме, її рівень розвитку, композиція, структура, групові норми та цінності, групові процеси.

Започаткована свого часу наукова школа Курта Левіна тлумачила групу як динамічне ціле, якій підвласне домінування цілого над частинами та об'єднаність у ціле. На думку психолога малу групу слід

розглядати як соціально-психологічний феномен, який непідвласний логіці сумування його індивідів та процесом відчуження членів групи.

У радянській психології на етапі становлення соціально-психологічних знань соціальна група вивчалася через призму розуміння поняття «колектив». Тому, відомий радянський психолог А. Петровський [5] визначав два фактори розвитку малих соціальних груп, називаючи їх колективом: а) ступінь опосередкованості міжособистісних відносин змістом (цілями, цінностями тощо) спільної діяльності; б) соціальна бажаність цієї спільної діяльності. Автором було описано сім рівнів розвитку малої соціальної групи: дифузна група, просоціальна асоціація, асоціальна асоціація, антисоціальна кооперація, просоціальна кооперація, корпоративне угруповання, колектив. На думку автора, саме колектив є найвищим рівнем розвитку групи, що характеризується двома складовими – соціально-особистісною значущістю спільної діяльності та адекватно-значущими міжособистісними відносинами. В своїй стратометричній концепції розвитку колективу А. Петровський основними параметрами його вбачав у згуртованість, колективному самовизначенню, ідентифікацією з колективом, соціально цінний характер мотивації міжособистісних виборів, висока референтність для кожного члена групи, об'єктивність у покладанні й прийнятті відповідальності за всі результати спільної діяльності.

Описуючи свою концепцію поетапного розвитку групи, Л. Уманський [7] основну увагу зосереджував також на послідовності зміни стадій, які обумовлені ступенем соціально-психологічної інтегрованості у сумісну діяльність та емоційну взаємодію. Тому, за параметрами моральної спрямованості, підготовленості членів групи, організаційної, інтелектуальної та емоційно-вольової спільності групи автор виділяв конгломерат (нагромадження), номінальну групу, групу-асоціацію, групу-кооперацію, групу-автономію і колектив (антиколектив). Загалом, такий підхід Л. Уманського базувався на динаміці групових процесів, що відтворюють увесь цикл діяльності групи, а саме: утворення самої групи, становлення та розвиток, функціонування та розпад, при цьому слід зосередити увагу на таких процесах як вплив, феномен групового тиску, групова згуртованість, лідерство і прийняття групових рішень, лідерство і керівництво.

Продовжуючи традиції класичної психології В. Моргун [3], розмірковуючи про структуру малої соціальної групи, вказував,

насамперед, на особливості комунікації членів групи, статусно-рольовий розподіл, та процеси лідерства і керівництва.

Міжособистісні стосунки неможливі без безпосередніх контактів людей, їхньої взаємодії та психологічної сумісності. Саме в процесі комунікації людина здатна пізнати не тільки довкілля й громадські стосунки, а і знайти свою внутрішню емоційно комфортну рівновагу, своє світорозуміння та світобачення, подолати бар'єри спілкування. У системі міжособистісних стосунків кожна людина має певний соціальний статус, який, загалом, виявляє його права стосовно інших, обов'язки та привілеї серед інших суб'єктів групи. Динамічно статус виявляється у соціальній ролі та у рольовій поведінці, що простежується в реальних учинках людини, зокрема, у осіб з порушеннями слуху. Тому, статус і роль визначають позицію людини в системі міжособистісних стосунків (М. Корнєв, А. Коваленко).

Процес організації групи, забезпечення різноструктурного функціонування системи групових процесів та управління ними безпосередньо пов'язані з вирішенням питань лідерства і керівництва. Процес керівництва, як суто управлінський феномен, офіційно регламентований соціально організованим процесом життєдіяльності групи, та процес лідерства, феномен якого є досить суперечливим і пов'язаним з панівними у громадянському суспільстві соціальними відносинами, за своєю суттю з одного боку, є тотожними, з іншого боку – породжують нестримні процеси агресії та конфліктності. В психолого-педагогічній науковій літературі (Р. Кричевський, С. Мадди, М. Рижак) існують різні теорії походження лідерства: теорія рис (особистісна теорія лідерства) представники якої вважали, що людина вже народжується з задатками лідерства; ситуаційна теорія лідерства, представники даної теорії наголошували, що лідер виявляється в певній ситуації; поведінковий підхід до проблеми лідерства; синтетична (системна) теорія лідерства, представники якої вбачали феном лідерства як продукт спільної діяльності групи під час вирішення певного завдання, що є значущим за своєю сутністю для всієї групи [2].

Видатний психолог Б. Паригін своїми цінними науковими пошуками створив модель типології лідерства, враховуючи критеріальні показники такі як: за змістом і за характером діяльності, за стилем керівництва. Автор виокремлює лідера-натхненника, лідера-виконавця, авторитарного лідера, демократичного, універсального лідера, ситуативного лідера [6].

У той час наші дослідження з вивчення питання розвитку міжособистісних стосунків у людей з порушеннями слуху доводять, що риси лідерства в групі набувають особистості, які на достатньо високому рівні володіють усним мовленням і повноцінно спілкуються і взаємодіють зі світом чуючих людей. Становленню такої людини як особистості безсумнівно сприяє оптимальне слухопротезування і своєчасний компенсаторно-корекційний процес навчання і виховання. Цінність усного мовлення була закладена соціумом ще в ранньому віці дитини, леліялася як культурне надбання адекватної соціалізації.

Вищезазначені групові процеси не вичерпують проблеми встановлення і розвитку міжособистісних відносин в їхній динаміці в середині малої групи. Тому, вважаємо за необхідне для розв'язання певних завдань дослідження, окрім описаних вище статусно-рольових, лідерських, керівних аспектів міжособистісних стосунків, зупинитися ще на таких соціально-психологічних явищах життєдіяльності групи як: феномен виникнення групової сумісності-несумісності, прийняття групового рішення, груповий тиск, групової згуртованості та конфлікт.

Так, більш детально в узагальненому вигляді зупинимосся на них.

Феномен групової сумісності описано в роботах М. Анікеєва, Є. Кузьміна, Б. Поршнева та інших і визначається як така характеристика групи, що проявляється у здатності всіх членів групи узгоджувати свої дії з іншими та оптимізувати міжособистісні взаємини в різних видах спільної діяльності. Створення сприятливого клімату в колективі групи, що безпосередньо виявляється рівнем задоволеності міжособистісних стосунків, згуртованості, яка показує міцність, щирість, доброзичливість, стійкість міжособистісної взаємодії, інтегрованість та референтність для членів групи (В. Моргун, І. Тітов) – оце все відбувається завдяки адекватному забезпеченню групової сумісності.

Досить цікавим соціально-психологічним явищем є нормативний, емоційний та комунікативний тиск групи, зазвичай, більшості її, на окремих членів, що на думку дослідників (С. Аш, С. Мілграм, М. Шериф) призводить до виникнення явища конформізму (позиція залежності від думки більшості членів спільноти) або нонконформізму (позиція протистояння від позиції більшості).

Особливо феномен групового тиску спостерігається в умовах комунікації членів групи (дискусії) під час прийняття рішення

важливого для розвитку і діяльності всіх членів групи. В процесі прийняття групового рішення можливі фундаментальні помилки атрибуції, групова поляризація, ефект «групового мислення», що досить часто призводить до конфліктів (Г. Андреева, К. Томас).

Отже, вказані вище соціально-психологічні феномени зазвичай виникають в процесі міжособистісних відносин, носієм яких є конкретна людина, навіть якщо вона має певні порушення слуху. Включеність її до простору міжгрупових зв'язків показує її соціально-значущі риси, які спонукають до певного ставлення та відношення до інших людей, членів громадянської спільноти, та до групової діяльності.

Особливої увагу хочеться зупинити на досить цікавої позиції Анрі Тайфеля і його теорії соціальної ідентичності [9]. Людині притаманне почуття ким вона є насправді, почуття яке ґрунтується на членстві в групах. В теорії соціальної ідентифікації Тайфеля члени групи в середині групи будуть намагатися знайти негативні аспекти зовнішній групи, і таким чином підвищувати свою самооцінку. Тайфель і Тернер в ще 1979 році запропонували враховувати під час оцінки людей з інших (зовнішніх) груп три психологічні процеси: соціальну категоризацію, соціальну ідентифікацію, соціальне порівняння. Дані ідеї є, на нашу думку, безцінними для сурдопедагогічних досліджень, оскільки вони пов'язані з такими механізмами соціалізації, які на сьогодні трансформують всю систему спеціальної освіти.

В теорії контролю впливу було виявлено, що спільні мовленнєві культурні демонструють спільні емоційні зміни у відповідь на соціальні ситуації. А в теоріях контролю афекту знаходиться передумова про те, що люди використовують мову, щоб впізнавати і ділитися однаковими культурними значеннями соціальних ситуацій [4].

Крім того, вивчення міжособистісних стосунків людей з порушеннями слуху повинні бути зосередженими біля теорії узагальнених механізмів, які лежать в основі фундаментальних соціальних процесів таких як: розвиток довіри і групових зобов'язань; статусних ієрархій; почуттів законності і справедливості.

Поширюючи власні наукові дані, відстоюючи свою громадську позицію щодо можливостей розвитку людей з порушеннями слуху, їхніх компенсаторних можливостей, М. Ярмаченко, наголошував на тому, що глуха і слабочуюча людина в різній і не в повній мірі може користуватися джерелами інформації в силу своїх

сенсорних порушень, що відіграє суттєву роль для її підвищення загальноосвітнього рівня. Тому, такій людині важко оволодіти самостійно культурними цінностями суспільства, їй потрібна допомога соціуму [8].

Вищевикладені підходи щодо динамічних процесів розвитку групи, на наш погляд, є мало вивченими в сурдопсихологічній науці. Безумовно, вивчення проблеми міжособистісної взаємодії людей з порушеннями слуху в різних соціальних відносинах та групах є вкрай необхідною і важливою. Певна своєрідність розуміння «образу світу» глухими і слабочуючими дітьми впливає і на їхні особливості встановлення міжособистісних стосунків. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне для розуміння міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху виробити напрямки і підібрати діагностичний інструментарій.

Так, до основних методик дослідження впливу феноменів групової свідомості та групових процесів на міжособистісні стосунки в малій групі можна віднести такі: методика «Визначення індексу групової згуртованості за Сішором»; «Методика дослідження взаємостосунків керівництва і членів групи»; методика «Діагностика групової мотивації» (І. Ладанов); методика, що дозволяє визначити ступінь і характер ціннісно-орієнтаційної єдності (ЦОЕ) досліджуваної групи; методика «Діагностика рівня розвитку малої групи»; методика «Оцінка психологічної атмосфери у групі»; методика «Визначення індексу групової згуртованості»; методика «Вивчення згуртованості колективу»; методика «Вивчення згуртованості групи»; методика «Скільки голів, стільки умів»; методика «Оцінка психологічної атмосфери у колективі»; методика «Вивчення психологічного клімату класу»; методика «Оцінка мікроклімату студентської групи»; методика «Оцінка психологічної атмосфери в колективі»; методика «Діагностика психолого-педагогічної характеристики малої навчальної групи»; методика «Ідеальний клас».

До методик дослідження процесів міжособистісних стосунків в малій групі можна віднести такі як: «Соціально-психологічна самооцінка колективу О. Немова», методика діагностики міжособистісних відносин за Т. Лірі, методика «Значимі стосунки», методика «Полярні профілі оцінки згуртованості»; методика «Визначення рівня взаємодії педагогів і учнів у шкільному класі»; методика «Визначення еталонності групи в сприйнятті її членів»; методика «Оцінка свого класу як колективу та задоволеність

стосунками у класі»; методика «Сприйняття індивідом групи»; методика діагностики особистості на мотивацію до успіху» Т. Елерса; методику «Діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач» Т. Елерса; «Методику діагностики ступеня готовності до ризику» Шуберта; методика вивчення мотивів участі школярів у діяльності класу; методика «Діагностика групової мотивації»; методика дослідження настроїв; методика «Виявлення рівня задоволеності учнів різними аспектами життя в групі»; методика «Вивчення задоволеності учнів шкільним життям»; методика «Виявлення задоволеності учнів випускних класів результатами і процесом навчально-виховної роботи в школі»; методика «Експрес-тест самооцінки лідерства».

Окремо слід звернути увагу на методики, які спрямовані на діагностування конфліктної ситуації в групі та шляхів його подолання. Такими методиками є: методика «Експрес-оцінка глибини конфлікту»; методика «Експрес-діагностика поведінкового стилю в конфліктній ситуації»; методика «Експрес-діагностика конфліктостійкості»; методика «Самооцінка раціональної поведінки у конфлікті»; методика «Самооцінка конструктивної поведінки у конфлікті» тощо.

Для діагностики особливостей психічного відображення особистістю соціально-психологічних умов, в яких вона комунікує з іншими та регулює свою життєдіяльність, використовуються досить відомі методи соціометрії та референтометрії. Особливої уваги у дослідженні міжособистісних відносин психологами (В. Моргун, М. Акімова, К. Гуревич, 2003) надається опитувальникам, які допомагають вивчити різні динамічні процеси в групі, такі як згуртованість (спортивна, виробнича тощо) та соціально-психологічний клімат в групі; передбачити поведінку людей в певних ситуаціях, виявити специфіку емоційного досвіду членів групи; виявити домінуючий стиль тип ставлення до членів групи; проаналізувати джерела міжособистісних конфліктів тощо. Надамо опис основних опитувальників, які широко використовуються в практиці соціально-психологічної діагностики.

Основними опитувальниками міжособистісних відносин є: інтерперсональний діагноз Лірі; фундаментальні орієнтації у міжособистісних стосунках; каліфорнійський психологічний опитувальник; опитувальник «Соціально-психологічні характеристики суб'єкта спілкування»; опитувальник вивчення поведінки К. Томаса; опиту-

вальник Басса-Даркі; опитувальник батьківського ставлення до дітей; опитувальник для батьків «Аналіз сімейних відносин»; Опитувальник PARI та ін.

Висновки та перспектива досліджень. Отже, аналіз виконаних досліджень як в психологічній, так і в сурдопедагогічній літературі, засвідчив про необхідність вивчення проблеми міжособистісних стосунків людей з порушеннями слуху в соціальній групі. Розуміння впливу групових процесів більш ширше розкриває процес виокремлюється осіб з порушеннями слуху в таку соціальну групу, яка впливає своєю субкультурою на соціум в цілому. В сурдопедагогічній галузі доцільність включення глухих і слабочуючих людей до соціальних відносин, як запоруки адекватної їхньої соціалізації, довгий час було пов'язано з проблемою інтеграції та інклюзії. В той же час, сьогодення виявляє деформоване розуміння про людину з порушеннями слуху, про її можливості розвитку і становлення як повноцінної особистості. Феномен соціальної взаємодії формує не тільки міжособистісні стосунки, а й думки і поведінку кожного члена групи. Соціальне сприймання, що ґрунтується на почуттях довіри, забезпечення, гідності безпосередньо пов'язане з великим надбанням людства – розвитком її усного мовлення.

Саме тому, можна намітити подальші дослідження з проблеми вивчення міжособистісних стосунків у осіб з порушеннями слуху, зокрема: діагностика міжособистісних стосунків у осіб з порушеннями слуху; вивчення процесів соціальної ідентифікації та соціального порівняння в умовах інклюзивної освіти тощо.

References:

1. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах (общие и возрастные особенности). Минск : ТетраСистемс, 2000. 432с.
2. Мадди С. Р. Теории личности: Сравнительный анализ / пер.с англ. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 539с.
3. Моргун В.Ф. Багатовимірність менталітету особистості: теоретична модель. Наукові записки інституту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Главник, 2005. Вип.26. Т.3. С.138-143.
4. Основні теорії масової комунікації і журналістики: Навчальний посібник / за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр Вільної Преси, 2010. 258 с.
5. Петровский А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. Москва : Политиздат, 1982. 255с.
6. Социальная психология. Истоки и перспективы / Б. Д. Парыгин. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2010. 533 с.

7. Уманский Л. И. Психология организаторской деятельности школьников. Москва : Просвещение, 1980. С.86-127.
8. Ярмаченко Н. Д. Проблема компенсации глухоты. Киев , 1976. 168с.
9. McLeod, S. A. (2019, October 24). Social identity theory. Simply Psychology. <https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html>

Transliteration of References:

1. Kolominskiy Ya. L. (2000). Psikhologiya vzaimootnosheniy v malykh gruppakh (obshchie i vozrastnye osobennosti). Minsk : TetraSistems. [in Russian].
2. Maddi S. R. (2003). Teorii lichnosti: Sravnitel'nyy analiz / per.s angl. Sankt-Piterburg : Rech'. [in Russian].
3. Morhun V.F. (2005). Bahatovymirnist mentalitetu osobystosti: teoretychna model. Naukovi zapysky instytutu psykhologhii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka. Kyiv : Hlavnyk. Vyp.26. T.3. S.138-143. [in Ukrainian].
4. Osnovni teorii masovoi komunikatsii i zhurnalistyky: Navchalnyi posibnyk / za nauk. red. V. V. Rizuna. (2010). Kyiv : Tsentr Vilnoi Presy. [in Ukrainian].
5. Petrovskiy A. V. (1982) Lichnost'. Deyatel'nost'. Kollektiv. Moskva : Politizdat. [in Russian].
6. Sotsial'naya psikhologiya. Istoki i perspektivy / B. D. Parygin. (2010). Sankt-Piterburg : SPbGUP. [in Russian].
7. Umanskiy L. I. (1980). Psikhologiya organizatorskoy deyatel'nosti shkol'nikov. Moskva : Prosveshchenie. S.86-127. [in Russian].
8. Yarmachenko N. D. (1976). Problema kompensatsii glukhoty. Kiev. [in Russian].
9. McLeod, S. A. (2019, October 24). Social identity theory. Simply Psychology. URL:<https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html> [in English].

The Author

Oksana Kruhlyk
*PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Department of Deaf Education and Deaf Psychology
by M. Yarmachenko,
National Pedagogical Dragomanov University,
Kyiv, Ukraine
E-mail: o.kruhlyk@ukr.net*

Abstracts

ОКСАНА КРУГЛИК. Вплив групових процесів на розвиток міжособистісних стосунків осіб з порушеннями слуху. У статті представлено підходи вивчення міжособистісних стосунків в теоріях малої групи, соціальної ідентичності та контролю впливу. Розглядається як взаємовплив людей в малих соціальних групах формує думки, поведінку і міжособистісні взаємини. Вивчаються узагальнені механізми, які лежать в основі розвитку довіри, статусних ієрархій, соціальної перцепції. Включеність осіб з порушеннями слуху до простору суспільних відносин виявляє її соціально-значущі риси, які спонукають до певного ставлення до людей інших соціальних груп, членів громадянської спільноти та до групової діяльності. Людина з порушеннями слуху стає повноцінним членом громадянського суспільства через власне оволодіння певними цінностями та нормами різних соціальних груп, способами взаємодії та комунікації з іншими. Спостерігається своєрідність розуміння «образу світу» людьми з порушеннями слуху, що впливає на їхні особливості встановлення міжособистісних контактів.

Ключові слова: міжособистісні стосунки, групові процеси, люди з порушеннями слуху, соціальна ідентичність, довіра.

ОКСАНА КРУГЛИК. Влияние групповых процессов на развитие межличностных отношений лиц с нарушениями слуха. В статье представлены подходы изучения межличностных отношений в теориях малой группы, социальной идентичности и контроля воздействия. Рассматривается как взаимовлияние людей в малых социальных группах формирует мысли, поведение и межличностные отношения. Изучаются обобщенные механизмы, которые лежат в основе развития доверия, статусных иерархий, социальной перцепции. Включенность человека с нарушениями слуха в пространство общественных отношений обнаруживает ее социально-значимые черты, которые побуждают к определенным отношениям к людям других социальных групп, членов гражданского общества и к групповой деятельности.

Ключевые слова: межличностные отношения, групповые процессы, люди с нарушениями слуха, социальная идентичность, доверие.

OKSANA KRUHLYK. **Wpływ procesów grupowych na rozwój relacji interpersonalnych osób z zaburzeniami słuchu.** W artykule przedstawiono podejścia do badania relacji interpersonalnych w teoriach małej grupy, tożsamości społecznej i kontroli wpływu. Badano jak interakcja ludzi w małych grupach społecznych tworzy opinie, zachowania i relacje międzyludzkie. Badano również uogólnione mechanizmy leżące u podstaw rozwoju zaufania, hierarchii statusu i percepcji społecznej. Zaangażowanie osób z upośledzeniem słuchu w przestrzeń public relations ujawnia jego istotne społecznie cechy, które zachęcają do pewnego stosunku do ludzi z innych grup społecznych, członków społeczeństwa obywatelskiego oraz do działań grupowych. Osoba z upośledzeniem słuchu staje się pełnoprawnym członkiem społeczeństwa obywatelskiego poprzez własne opanowanie określonych wartości i norm różnych grup społecznych, sposobów interakcji i komunikacji z innymi. Odnotowano specyfikę rozumienia „obrazu świata” przez osoby z wadami słuchu, co wpływa na ich osobliwości nawiązywania kontaktów interpersonalnych.

Słowa kluczowe: relacje interpersonalne, procesy grupowe, osoby z zaburzeniami słuchu, tożsamość społeczna, zaufanie.